

Віта ДУМАНСЬКА

*кандидатка економічних наук, старша наукова співробітниця
Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України
(м. Київ, Україна)*

МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕТЕРАНІВ ДО УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Ключові слова: ветеран, повномасштабна війна, лідерство, безпекова політика, ветеранська політика, захист прав, суспільно-політичне навчання, освіта, політичні партії.

Після трьох років повномасштабної війни в Україні кількість ветеранів становить понад мільйон. Очікувано, що у разі тривання бойових дій вона суттєво зросте. Ветерани роблять неоціненний внесок у захист суверенітету та територіальної цілісності, а отже, ця соціальна група має бути долучена до визначення шляху розвитку й відновлення країни та напрацювання політик.

Впливати на вироблення та ухвалення рішень ветерани можуть як безпосередньо через участь у політиці, так і опосередковано — через контроль роботи політиків. Представництво ветеранів в українській політиці є суттєво нижчим, ніж, наприклад, у США, попри те, що на території нашої країни ведуться активні бойові дії з 2014 року. Після виборів 2024 року до конгресу США увійшли 100 ветеранів, а це майже 19 % [1]. Присутність ветеранів у представницьких органах влади дає змогу якісно напрацювати безпекову політику, оборонні бюджети, а також захищати інтереси ветеранів та членів їхніх родин.

Попри зниження довіри до владних інституцій, суспільство довіряє військовим, причому цей показник суттєво зріс за час повномасштабної війни. За даними КМІС на кінець 2024 року, парламенту довіряли 13 %, уряду — 20 %, тоді як Збройним силам України — 92 %. Характерно те, що якщо показники довіри залишаються приблизно на тому самому рівні, то впродовж останнього року суттєво зріс рівень недовіри. Парламенту не довіряють 68 % українців, уряду — 53 % [2].

Високий рівень суспільної довіри до військових та ветеранів притаманний і США та країнам Західної Європи. Дослідження також показують, що ветерани демонструють вищий рівень громадянської активності ще довго після завершення військової служби [3]. Долучення мотивованих ветеранів до участі в політиці може сформувати нову політичну еліту з високим рівнем соціальної довіри.

Як свідчать соціологічні дані, 70 % українців підтримують участь ветеранів у політиці [4], причому цей показник суттєво підвищився за останніх 5 років. У 2019 році 42 % опитаних вважали, що ветерани АТО/ООС повинні долучатися до політики на різних рівнях [5].

Залучення ветеранів до ухвалення рішень може відбуватися у два способи:

1. Ветерани долучаються до політичних партій і через механізм виборів потрапляють до парламенту та місцевих рад, які працюють з виробленням політик.
2. Ветерани стають частиною громадянського суспільства і через механізми контролю та громадської участі впливають на вироблення рішень.

Для обох варіантів ветеранам потрібні спеціальні знання та навички, завдяки яким вони зможуть ефективно впливати на вироблення рішень. Якісна професійна підготовка через різноманітні програми суспільно-політичного навчання може стати ефективним інструментом залучення ветеранів до політики. Підготовлені ветерани краще розумітимуть, як саме і на що вони можуть впливати. Дослідження щодо можливостей політичної участі ветеранів свідчать, що загалом учасники фокус-груп, коли мова йде про передумови ефективної участі, наголошують на освіті і вважають, що потрібні позитивні дії для здобуття ветераном освіти, включно зі здобуттям ступеня магістра [6, с. 38].

Поки партії напрацьовують механізми залучення ветеранів до своїх лав, основним агентом, який сприяє посиленню громадсько-політичної участі ветеранів, є громадські організації. Саме вони розробляють і запускають відповідні освітні програми та ініціативи.

Прикладом успішного пілотування є Програма ветеранського лідерства, яку створили громадська організація «Рух ЧЕСНО» та Школа публічного управління УКУ [7]. Програма спрямована на ветеранів, які прагнуть впливати на ухвалення рішень та долучитися

до напрацювання політик. Для розроблення навчальних блоків використано результати фокус-групи, під час якої організатори намагались оцінити запит ветеранів щодо сфер, у яких вони потребують додаткових знань. Ветерани зазначили, що їм бракує розуміння, як влаштована система органів державної влади та місцевого самоврядування, як відбувається розподіл повноважень і напрацювання політик, також висловили запит на розвиток лідерських та комунікаційних навиків. Подібні висновки має також інше дослідження: у переважній більшості учасників фокус-груп інтерес викликають державне управління і місцеве самоврядування, система ухвалення рішень [6, с. 39]. Опитування випускників першої когорти Програми ветеранського лідерства засвідчило, що, окрім заявлених тем, вони хотіли б мати краще розуміння виборчого процесу, технологій взаємодії з виборцями та проведення кампаній. Вони також високо оцінили можливість стаціонарного навчання, адже це дає змогу не тільки здобувати знання, а й спілкуватися з побратимами та бути частиною спільноти.

Мотивація та фаховість мають важливе значення для долучення ветеранів до політики, проте не менш важливими є зрозумілі механізми участі в політичних партіях, а також прозорі правила просування всередині партії, їхня внутрішньопартійна демократія. Партії поки що не пропонують ветеранам реальних механізмів долучення, а також повноцінно не залучають їх до напрацювання політик. Причиною такої ситуації часто називають незрозумілий горизонт планування виборів, адже їх проведення неможливе під час воєнного стану. Проте є інший аспект залучення ветеранів — коли партії використовують їх номінально — для підвищення медійності та отримання більшої кількості голосів, тоді як вони фактично не впливають на вироблення політик. Було чимало невдалих прикладів залучення ветеранів до політики під час виборів у 2014 та 2019 роках. Тепер потрібно врахувати цей негативний досвід.

Для того щоб впливати на ухвалення рішень у країні, ветерани можуть сформувати ветерансько-волонтерські політичні сили, долучитися до наявних партій та розвивати в них умовні «ветеранські крила», створювати низинні об'єднани ініціативи, які згодом можуть стати частиною котроїсь із партій. Уже очевидно, що ветерани не тільки хочуть працювати у сфері ветеранської політики

та захисту прав побратимів, а й готові долучатися до управління країною та напрацювання широкого спектру політик. Робота з ветеранами має бути постійною, а не лише напередодні виборів: щомісяця збільшується кількість демобілізованих ветеранів, які прагнуть, щоб їхні інтереси були належним чином представлені.

Список використаних джерел

1. How Many Veterans Will Be Serving in Congress After the 2024 Election? URL: <https://www.moaa.org/content/publications-and-media/news-articles/2024-news-articles/recommended-reads/how-many-veterans-will-be-serving-in-congress-after-the-2024-election/> (date of access: 27.04.2025).
2. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2024 роках / КМІС. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> (дата звернення: 27.04.2025).
3. Johnson C. Trust in the military exceeds trust in other institutions in Western Europe and U.S. Pew Research. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/04/trust-in-the-military-exceeds-trust-in-other-institutions-in-western-europe-and-u-s/> (date of access: 27.04.2025).
4. 70 % українців підтримують участь ветеранів у політиці. Результати соціопитування. URL: <https://www.chesno.org/post/6089/> (дата звернення: 27.04.2025).
5. Марценюк Т., Квіт А. Соціологічне дослідження «Залучення ветеранів до громадського і політичного життя: шлях від військових перемог до особистих». URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2335a7fe-8223-48b7-b338-5491fde57a72/content> (дата звернення: 27.04.2025).
6. Оцінка потреб в реалізації громадської та політичної участі ветеранів, що набули інвалідності унаслідок війни в Україні: соціологічне дослідження (листопад 2023) / IFES. URL: <https://www.ifesukraine.org/wp-content/uploads/2023/12/ifes-veterans-ukr-web.pdf> (дата звернення: 27.04.2025).
7. Програма ветеранського лідерства від Руху ЧЕСНО та Школи публічного управління УКУ / Рух ЧЕСНО. URL: <https://veterans.chesno.org/> (дата звернення: 27.04.2025).